

ՕՐԱԳԻՐ ՏԱՍՆՈՐԵԱՅ

Ա. ՏԱՐԻ

1864

Կը հրատարակուի Ամսոյն 19ին 20ին եւ վերջին:
Վեցամսեայ գինն է՝ 60 դահեկան ԿԱՆԻՆԿ:
Ուզողը կրնայ ստորագրուիլ, Պօլիս Զեմեքիի խանը վերի
յարկը Թ. Խմբագրի սեփեակը. եւ Մերձաքը Մար-
գարեան Արզոյ Յարութիւն աղայի գրատունը:
Ստորագրութիւնը 1861 Յունուար 10ին կսկիւրի:

Առգի յղանակն ամբողջ 12 քիւր ուզողը 30 դահեկան պի-
տի վճարէ:
Անհնական լաճու մը համար ըլլալու ծանուցմանց հա-
մեմատաւար սակարկութիւն կըլլայ:
Ո եւ իցէ համակ եւ գրութիւնը. Խմբագրին պիտի ուզ-
ղուի:

30 ՅՈՒՆԻՍ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԸՐԱՅՆ

ԹԻՒ 30

ՓՐԿՁԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՎՐԱՅՈՔ

ՅԱՒԱԼԻ ԴԵՊՏ ՄԸ

Յունիս 21 Չորեքշաբթի օր ժամը երեքին
Ժամանակները յանկարծ Եղան սենեակ-
նիս գալով մեզի սա հետեւեալ ցաւայի եւ միան-
գամայն զարմանալու տեղեկութիւնը հաղոր-
դեց. «Գրէ, ըսաւ, Պ. Խմբագիր ինչ որ պի-
տի ըսեմ, եւ եթէ արժան էր դատես ի լուր
Եզգիս հրատարակէ» . . . Բայ, եթէ ըսելիքնե-
րդ ստոյգ եւ անկեղծ հոգւով է, ուշամոռ-
թեամբ ունկնդիր եղած՝ եթէ որ պատմածնե-
րուդ մէջ յօգուտ եւ ի վնաս Եզգի իրողութիւն
մը կը տեսնեմ անմիջապէս կը հրատարակեմ:

Ես այս ըսի եւ ինքն ալ երած սրտով մը
«կըսաւ պատմել» . . . Եւ յօր առաւօտուն Մախր
Գեղէն կուգայի, Փրկչի Հիւանդանոցին առ-
ջեւէն անցնելինի՝ ներսէն սարսափելի ձայներ
լսելով քիչ մը կանկ առի, հասկընալու համար
թէ արդեօք ի՞նչ կայ որ այն տառապեալները
այնքան կը պօռան. Չայներուն ախանջ տալով
սա հետեւեալ քանի մը խօսքերը ըսեցի, որ հոն
եղած բազմութիւնը միաբերան կ'աղաղակէին
— Հաց կ'ուզենք ծամբորդներ հաց, Եստուծոյ
համար հաց խրկեցէք մեզի, զի քսանը չորս ժամ
է բերաննիս հացի փշրանք մը անգամ չէ մտած,
. ահ սն աղբիւն եւ օրհնութեամբ արժանի նոր
Հոգաբարձուները ո՛ւր են ո՛ւր մէկը 20
հազարը առնելով կծիկը դրաւ դէպ ի Ոսու-
սաստան. մէկ քանին ալ յուսահատեալ ելան
Սոսփորը ցրուեցան, եւ մէկն ալ բռներ մեզի
Քեմէրէ, ահա է խրկեր, որ հիմակուան վիճակ

նուս ամենեւին չօգտեր. հէլէ չոր հաց մը դրո-
նենք ուտելու տէ, ետքը ան Քեմէրէնէ՝ տաք
կերակուր եփենք եւ ուտենք

Եզգ, խնամակալ Եզգ, Ժամանակ մը ձեր
անձնական կիրքերու ծառայելները զանց ընելով
քիչ մ'ալ մեզ հոգացէք, մեր խղճալի ձայնե-
րուն ախանջ տուէք, կամ զմեզ հաստատ վե-
ճակի մը մէջ դնելով գոնէ մեր աւօրեայ հաց-
դէմքնեք ծարեցէք, եւ կամ մեզ իբրեւ փոտեալ
անդամներ ամենքնիս ալ ծովը թափեցէք:

Եւ չքսե՞նք մի, քանի մը տարիէ ի վեր Համ-
բարձման տօնին օրը մեր աղքատիկ բնակարանը
գալով մեզի փռուաւոր ցոյցեր ըրած՝ այն օրը
ըստ արժանւոյն մեզ կը կերակրէք, լիովին կ'ու-
րախացընէք, ալ անկէ ետքը մէյմալ մեզ չէք
հարցընէր, մեր 363 օրուան անցնելը վիճակ-
նուս վրայօք բան մը չէք խորհրդ, բաց ի մաս-
նաւոր Բարերարաց առանձնակի խնամքներէ՝ որ
այն միջոցին կը վայելէր. Եթէ որ Մասիսի
488 թուոյն մէջ գրուած նամակին խօսքերուն
նայելու ըլլաք, սաստիկ կը խաբուիք. չեմք ը-
սեր թէ բոլորովին սուտ է այն, այլ մէջի եղած
ներուն չորս մասին երեքը սխալ, անտեղի, եւ
մեր այժմեան վիճակին անօգուտ բաներ են.
Մենք հիմայ ուրիշ բան չենք ուզեր, այն պա-
նիրն ալ, զէյթինն ալ ձեզի ըլլալով միայն չոր
ՀԱՅ կուզենք ՀԱՅ. զի ալ իրաւընէ
չորհիւն . . . Երազիս . . . վիճակը հասանք. Չէք
հաւատար նէ զացէք Մեղուի 131 թուոյն մէջ
նկարագրուած պատկերը դիտեցէք ու մեր վրայ
խղճացէք:

Եւ ան Մեղուն Մեղուն, աղգատեաց
Մեղուն, անցեալները ելաւ հին Հոգաբարձու-
ներուն դէմ սաստիկ գէշ խօսեցաւ, եւ յիշեալ

այն անարգ պատկերը իւր կողմէն անզգայաբար նկարագրեց . իբր թէ մենք այն մեզ կերակրող . զգեցուցանող , և ամեն կերպիւ մեզ հոգացող նախնի Հոգաբարձունքը հանդէս եղեր՝ փոխանակ անոնց համար դէպ ի երկինք բազկառաւ րաժ աղօթելու , և զմեզ յամենայն ժամ ի սրտէ երախտապարտ ճանչնալու : Ենի՞ժանե՞ք , ա՛յ հիմայ է անիժանելու ժամանակ , որ ելան խել մը մարդիկ նոր կարգադրութիւններ ընենք ըսելով՝ հինն ալ մէկ տեղ առին տարին , և զմեզ այս վիճակի մէջ ձգեցին : Ե՛հ հին Հոգաբարձու աղաներ ո՛ւր էք ո՛ւր , գոնէ առ ժամանակ եայ կերպով եկէք դուք մեզ հոգացէք . դուք որ ամառ ձմեռ , գիշեր և ցօրեկ մեր քովերէն չէիք հեռանար . վայրկեան մը զմեզ որք և անտէր չէիք թողուր . դուք որ ձեր բերնի հացը մեզի կուտայիք . . . :

Ո՛վ երեւելի և առաքինի Ամիրաներ , դուք ինչու զմեզ երեսէ ձգեցիք , դուք որ ամեն ժամանակ զօրաւոր օգնութիւններով զմեզ կը մըխիթարէիք : Յիրաւի ձեր ազնիւ Տիկիները զգեստի և մաքրութեան կողմանէ մեզ և բնակարանին լաւ վիճակի մը հասուցին , և այս կողմէն ըստ բաւականի զմեզ գոհ բռին , բայց ախո՛ս որ հիմայ ամառուան զուարճալի եղանակներուն պատճառաւ անոնք ալ կորսնցուցինք : Ուրեմն հասէ՛ք մեզի սա վայրկեանս ո՛ր աղքատասէր Ամիրաներ հասէ՛ք , և բոլոր մարդկային անհաճութիւնները առ այժմ մէկդի դընելով՝ մարդասիրական զգացմամբ գթացէք , ո՛ր զորմեցէք մեզ խղճալեացս , և խնամեցէք մեզի պէս խնամակարութեան սաստիկ կարօտեղոցս ով կարող և հզօր խնամակալք . . . — :

Եյս և ասոնց նման դեռ ևս ուրիշ սրտառու խօսքեր լսելով , աչուրներս լեցուած սիրտըս ճնշուած հեռացայ այս տխուր արձագանգաց տեսարանէս . և նոյն հետայն հոս աճաւ պարեցայ դալ , և եղելութիւնը ձեր ազգասիրութեանը խնայեմ , որպէս զի այս ցաւալի անցքը օրագրիդ վիճոցաւը Եզգին լուծեանը հաղորդուի . Երգ այս . . . Եղան ասոնք աչքի արցունքներով մեզի պատմելէն վերջը , երազնաց իւր կողմէն այս խեղճերուն դարման մը ընելու մտք : Մենք ալ ձեռքի գործերնիս մէկդի ձգելով դուրս ելանք , որպէս զի ուրիշ ներէն ալ այս բանիս վրայօք սոսոյգ տեղեկութիւն մը առնեմք :

Հաղիւ թէ Օ՛ւնձիլի խանէն դուրս ելինք

եւեր , ահա մէկ ուրիշ ծանօթ Եղայ մը դէմեր . նիս ելելով , մեզի նամակի մը օրինակ կարդաց , որ Հիւանդանոցին արդի մատակարարը գրեր է Տնտեսական խորհուրդի Ենգամներուն մէկուն . ըսելով թէ՛ Տեղեցս (Հիւանդանոցի) պահտութեանը վրայօք ինձմէ տեղեկութիւն կուզես , արդ կ'իմացունեմ ձեր Յարգութեանը թէ՛ այժմիկ հոս տեղ պատրաստ դառնա՞ծ նիւթերուն վրայ լուր տալով՝ Գոյն 4—5 եւս աւել ծագած ըլլաւ կիմացունեմ , և այլ ուրիշ պէտքերէն կողմէն ամեն բան աւարեալ է : Եհա ձեզի ճիշդ տեղեկութիւն , հեռանքները դուք խորհեցէք » :

Եյս բանս ալ լսելով , ալ շտապաւ եկայ սենեակս , (որ ժամը ութն էր) և սկսայ զստնք մի առ մի գրի առնել :

Մինչդեռ սրտի ցաւօք այն օրուան այս ողբալի դէպքը կը նկարագրէի , յանկարծ Մայր Եկեղեցւոյ Լուսարարապետ Տ. Սուքիաս Եր. ժանայարգ Քահանան ուրիշ գործի մը պատճառաւ սենեակնիս դալով , այս անցքին վրայօք հաստատ տեղեկութիւններ տուաւ մեզի . Հիւմայ , ըսաւ , Փրկիչէն նամակ մի եկաւ այս ինչ Քահանային , որ մէջը գրուած էր թէ՛ « եթէ որ այսօր մէկ երկու սահաթէն մեզի ուտելիք չի հասցընէք , կարելի է այս գիշեր շատերնիս անօթութենէ պիտի մեռնինք , և այլք . . . » : (Ո՛հ սոսկալու բան) : « Ի՛նչ այս նամակը , ըսաւ , նոյն Քահանան Եմենապատիւ Սրբազանին տալով , նորին Սրբազնութիւնն ալ ի Հայրական գութէ շարժեալ՝ նոյն նամակը անմիջապէս Մոմճեան Մկրտիչ աղային յուղարկեց , որ ըշտապաւ օգնութիւն մը հասցնէ այն սովաբեկեալ խեղճերուն , եւ ես ալ հիմա պիտի երթամ շուտով քանի մը Եզգասէր անձինքներէ որորմութիւն խնդրելու , որով քանի մը հարիւր հօխայ հաց և քսան երեսուն հօխայ զէյթին ճարելով հոն խրկեմ , որ քիչ մը շուեշ առնեն խեղճերը , զի նամակին նկարագրութիւնը զիս չափազանց այլայլեց . . . » ըսաւ ու թռչնոյ նման թռաւ դնայ քաճները կտտարելու : Սեցցէ՛ Քահանայութիւն , և հեռուաբար ողորմածութիւն :

Եսոր ետեւէն մէկ պատուաւոր Ենձ մը մեզ իւր սենեակը կանգելով , այս մասին սա հեռուեալ տեղեկութիւնները տուաւ , որ համառօտեւով մը պատմենք : Երգ վերադառնալ Սրբապանին խրկած նամակը Տնտեսական խորհուրդի դանձապետին ձեռքը հասնելով՝ յիշեալ գանձա-

տի յառաջ գայ . . .

Տէր Աստուած իւր սիրելի աղքատներուն ողորմուկ ձայնը լսէ, և զերենք ամեն կերպիւ երջանկացնէ: Իսկ նայինք ասկէ ետքը **Ազը** ի՞նչ պիտի խորհի:

Յետագայ Ազգային Յօդուածին մէջ, զոր **Արշալոյս Արարատեան** լրագիրը իւր 650 թււոյն միջոցաւ հրատարակած է, նպատակ ազգի կարեւոր խորհրդածութիւնները ընտելնել, յիշեալ **Լրագրէն** ամբողջ քաղելով հոս կը գնեմք: Բնութեանց ոչ ոք չի տեսնուած Յօդուածին ամեն մէկ կէտերուն ուշադրութիւն ընեն:

ԱՅՈՒՄՆԵՐԻՆ ԵՐԿՊԸՆՈՒՄՈՒԹՅՈՒՆ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ցաւալի սրտիւ կը լսեմք թէ **Աոստանդնու** պօլսոյ մեր համազգի երևելեաց, նմանապէս ժողովրդեան մէջ ազգային գործոց վրայօք եղած տարաձայնութիւնները և անկարգութիւնները երթալով կը շատնան և կը ծանրանան: Մանաւանդ մօտ օրերս սուրբ **Արուստղէմայ աթոռոյն** Պատրիարք մը ընտրելու խնդրոյն վրայօք խռովութիւնը եւս առաւել բորբոքելով, զանազան յայտարարութիւններ և բողոքագիրներ հրատարակուեցան: Ի կողմանէ երկպառակեալ կուսակցութեանց: **Այս** յայտարարութիւններէն և բողոքագիրներէն **Իգմիր** ևս հասան և ողջամիտ անձինքը տրտմութեամբ մեծաւ տեսան որ **Ազգային** համաստութիւնը և պարկեշտութիւնը մեծ մասամբ կորսուել է, Սահմանադրութիւնը գեղադրաբար անիշխանութեան այլափոխուելու վրայ է, գրելու և հրատարակելու աղտոտութեան ոչ չափը ճանաչող և ոչ չափ մը դնող կայ, սպագրութիւնը իւր ազգօգուտ պաշտօնէն բոլորովին հեռացած՝ գործիք մը եղած է մասնաւոր կրից և անձնական վրէժխնդրութեան: Ուստի շատ անգամ հարուստ բարերարներ, ազգասէր անձինք և արժանայարգ եկեղեցականներ չարաչար կը պախարակուին ազգային լրագրութիւններէն, վասն զի անոնց խմբագրացը համաժողով չեն ազգային յառաջադիմութեան կերպին վրայօք, կամ պարզապէս վասն զի նոյն խրմբագրաց հաճելի եղած չեն . . .

Ազգային հրապարակական թերթերուն մեծագոյն մասը սովորութիւն ունենալով անխոհեմ

մաքար հրատարակել սուտը և ճշմարիտը, սխալը և ուղիղը առանց ընտրութեան և շատ անգամ զխտութեամբ, ամենևին չէ կրցեր ձեռք բերել զիստահութիւնը և զհամակրութիւնը ժողովրդեան: որ շատ անգամ ճշմարիտ հրատարակութիւնը սուտէն չի կրնալով զատել, ոչ մէկին և ոչ մէկալին հաւատ կրնճայէ: հետևաբար հրապարակական թերթերուն ազգային գործոց եւ եղելութեանց վրայօք գրածները ամենևին ազգեցութիւն մը չեն ըներ հասարակութեան վերայ:

Մեք կարծեմք թէ ազգային լրագրութիւնները կը պարտաւորին իրենց փափուկ և ծանր պաշտօնք քիչ մը խոհեմութեամբ ի գործ դնել, փոխանակ իրենց խիստ և կծու խօսքերով՝ ազգին մէջ դրդուցութիւնը հաստատուն պահելու, պէտք է որ յուզորիչ խօսքեր, եղբայրական խրատներ և քաղցրութիւն բանեցնել, երբ հարկ կը ըլլայ ումանց պահասութիւնները և այլոց անկարգութիւնները հրատարակել վասն օգտի ազգին: քանզի անկարելի է վերօք զվերս բժշկել: այլ ընդհակառակն բոլորովին անբուժելի կը դառնան: այսինքն անկարգութիւնները և տարաձայնութիւնները փոխանակ նուազելու ևս առաւել կը շատնան, կամ միևնոյն կացութեան մէջ կը մնան միշտ:

Խմակուան ժամանակս, որ ազգին մէջ տառաւի լրագրութեան վերաբերեալ օրէնք մը չի կայ, խոհեմութիւնը և խղճմտանքը միայն պիտի ըլլայ լրագրագետաց օրէնքը: **Ասան** զի ինչպէս կը տեսնեմք զիւրին է հայերէն լրագրի մը համար, որ և իցէ նիւթոյ մը վրայ ծուռ կամ շիտակ խորհրդածութիւն մը ընել և ազգասէր անձ մը կամ արժանայարգ եկեղեցական մը անպատիժ նախատել: Բայց նախ խորհելու է թէ այն գրուածէն արդեօք օգուտ, թէ վնաս և խռովութիւն պիտի ծագի ազգին մէջ:

Մօտերս ի **Աոստանդնու** պօլսոյ պատահած ազգային ծանր խռովութիւնները, եթէ չեմք սխալիր, **Մեղուին** և **Միւնաթիին** անստոյգ և լի կրիւք հրատարակութեանց արդիւնքն են, որով **Արուստղէմայ** ազգային վանուց արժանաշարգ միտքանութիւնը չարաչար նախատուելով և զրպարտուելով, բարեպաշտ ժողովրդեան կը բռնական դժգոհմունքը ծանրապէս վիրաւորուեցան և քաղաքական ժողովոյն վերայ ազգին ունեցած վստահութիւնը բնականապէս տկարացաւ: **Այս** մեր ըսածին սպառնոյց մըն է յիշեալ

տիկնացիք հոն եղած իրենց իրաւանց սահմանը անցնելով՝ յանկարծ Հայոց սեպհական իրաւունքին վերայ յարձակիլ ուզեցին: Հոն պահապան գտնուող Հայ Լուսարարը ստոնց այս յարձակումը ետ մղել ու նոյն վայրկեան Ազգային Ս. իրաւանց պաշտպան կենալ ուզելով՝ բաւական դիմադրութիւն ցրաւ ալ նէ, մինակ ըլլալուն չի կրցաւ այն անիրաւ ամբօխը յիշեալ իրաւանց սահմանէն հեռացնել: Այս յուրը Ս. Յակովբայ Միաբան Վարդապետները առածնունդն ալ տեսնելով, որ Հայոց ման Վանքէն վազեցին հոն, (որ երեսուստեմէն ժամ մը հեռաւորութիւն ունի), եւ առաջ քաղցրութեամբ յորդորեցին զանոնք, որ ետ քաշուին մինչեւ իրենց սահմանը: Այն անիրաւները փոխանակ այս յորդորանքը ընդունելով՝ ինքնին ժամու հարկ եղած օրինաւոր ճամբու մը հետեւեալով՝ սաստիկ ընդդիմացան, եւ սկսան սպառնալից տեսարաններու դիմելու: Ասոր վրայ Միաբանութիւնը պարտաւորեցան իրենց յորդորանքը քիչ մը սաստկացնել, որպէս զի չըլլայ քիչ մինչեւ վերջը քաղցրութեամբ վարուելով Ազգին դարերի ի վեր ստացած Ս. իրաւունքը վնասուի, որ ինչպէս առաջները չի նայուելով կամ բոյլ բռնուելով բաւական իրաւունք վնասուեր ու կորսուեր է:

Բայց ինչ, առ քեզի սոսկալի կոխ մը որ Լատինացոց յանգրաւի յարձակմամբը յառաջ եկաւ, եւ քանի մը վայրկեանի մէջ սաստկանալով՝ ի վախճանի անակնունելի հետեւանքներով, այսինքն ի յողբալի վնաս Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան՝ կոխը վերջացաւ: Թեպէտ եւ անտարակոյս Հայոց իրաւունքն ալ ազատ մնաց բշխամեաց յափշտակութիւններէ . . . :

... Ողբալի՝ կ'ըսեմ (կ'ըսե ուրիշ նամակագիր մը). որովհետեւ արդէն բարոյական ներքին բշխամեաց դեմ պատերազմող եւ բաւական վնաս կրող յիշեալ կարեւոր Միաբանութիւնը, իսկ եւ ի պատիւ Ս. Աթոռին, եւ ի պաշտպանութիւն ազգային իրաւանց այս վտանգալից կոռույն մէջ առանց *զօրապետի*, (վասն զի *զօրապետն* զփառազաբար դեռ Պօլսոյ Հայոց Պատրիարքարանին մէջ բանտարկուած է), եւ անպատրաստից քաջաբար նետուելով, անողորմ Լատինացոց քիւնալից ցուպերուն ու գաւազաններուն տակ ջարդ ու բուրդ եղան, ոմանց քեւը կոտրելով, ոմանց գլուխը պատռելով, եւ ոմանց աչքը վիրաւորուելով. վերջապէս ոմանք ալ մահուան վտանգի մէջ ինկած՝ Վանքը անկողնի մէջ անշարժ պառկած էն . . . » :

Ան ինչոն ամենն ալ չեն ջարդուեր ու մեռեր,

որով Վանքին մէջ *զոռապետ* մը կամ *աւելածու* մը անգամ չի մնալով՝ Վանքը յանձնուեր անոնց, որոնք սաստիկ փափարմամբ ու այլ եւ այլ նպատակներով կուգեն անոր վրայ տիրապետել, եւ կամ գայն իւր ստացուածքովը *ուրիշ տեղ* փոխադրել, եւ հոն *ուրիշ բանի մը* ծառայեցնել*:

Ինչ որ է նէ, յիշեալ լրաբեր նամակներն այս ճախորդ յուրին հետ միատեղ՝ այլ եւ այլ ազդու խորհրդածութիւններ ալ կը հաղորդեն մեզի. որ ինչպէս գլխաւորաբար երեսուստեմայ Պատրիարքի ընտրութեան յապաղելուն վրայօք սոյն նամակաց Հեղինակները ցաւակցաբար կը գանգատին յնգգային Վարչութեան: « Հինգ վեց ամիսէ ի վեր, կ'ըսեն, Ս. Աթոռին եւ Միաբանութեան գլխուն վրայ եկած կերպ կերպ անտանելի փորձանքներուն ու այս վերջին աղետալի դիպուածին սկզբնապատճառ իրենց անհայր կամ առանց Պատրիարքի մնալին է: Ինչոն արդեօք Պօլսոյ Հայ Վարչութիւնը մինչեւ ցարդ այս խնդրոյն վրայ կը տնտնայ մէջ տեղդըծուարութիւններ յարուցանելով. եւ կամ ինչոն այս յախորն եւ կեղծապատիր անձանց բշխամական խօսքերուն, եւ անոնց զրպարտալից զրոյցներուն անսալով՝ այս գործին կատարումը կ'երկարէ. եւ ասով Վանքին կամ Սուրբ Աթոռին իրաւանց բռնամիներուն գեները կը զօրացնեն, անոնց ոգինները կը գրգռէ, եւ այս ճախորդ պարագան այն անիրաւներուն ձեռքը յայսմ վայրի իբր օգտակար գործիք մը տալով՝ այս կերպ յանկարծական ողբալի դիպուածներ առաջ գալուն առիթ կըլլայ. . . : Մենք յիշեալ արդի Վարչութեան ընտրեալ անգամներուն կատարեալ քրիստոնեայ, ճշմարտապէս Հայ, իրապէս կրօնասէր, Լուսաւորչայ Հօր հաւրազատ եւ արժանի որդիք, առաքելական աւանդութեանց հետեւող, « *Եկեղեցական կառավարութիւնը Սահմանադրական* » ըսուած նոր աղանդը լիապէս հերքող, Մեղուի եւ Միւնստի ընդդէմ Աստուածային եւ Բնական օրինաց բռնած ընթացք-

* Հոս ներուի մեզի, զի բազում լատիններու ու տեսածներու նայելով՝ եթէ որ այս քանն ալ չըսեմք, ալ իրաւացի է երեսուստեմի լոռներն ու քարերը պիտի ճաթին. Բարեկարգութիւն . . . է՛ն թող այս անգամ ալ լռէ ու համբերէ Արեւելեանը. քանզի կարելի է Վանքին օգտին այնպիսի բարեկարգութիւններու ցանկացող երեւելի եւ անբերայր խրմբակից հակներու ծուռեւստայ դադաւարներն փորձառութեամբ մը օր օրի անհետանալով, փոխարէն յիշեալ Վանքին ճշմարիտ վառացի ու պատուոյն յարմար բարեկարգութեանց ցանկանալու դադաւարներն զօրանան ու հաստատուին :

խորհուրդի անդամք է. կամ այս ինչ Թաղի կամ Գաւառի ժողովուրդը» — ստորագրուած գրութիւնները նորին Յարգութեան առջին անվաւեր կը համարին, երբ մանաւանդ անոնց մէջ ճշմարտութեան է. խաղաղութեան հոգի մը յայտ յանդիման կը տեսնուին:

Այս ինչ դատողութիւն, Մասիսի, ստոր կը հաւատամք. բայց արդի Բաղաբական ժողովին, ոչ երբեք, այդ ընդունիլը խիստ ալ դիւրին բան չէ մեր կողմէն, որովհետեւ յիշեալ Մեծարելի ժողովը նախ ծանօթացեալ Միաբանութիւնները կը յարգէ է. անոնց Միաբանեալ ստորագրութիւնը կ'ընդունի. երկրորդ այն Տեսութիւններէն ստորագրուած նախորդ տնտեսական ժողովի անդամներուն ամենն ալ աղէկ գիտէ է. կը ճանչնայ, է. բաց 'ի Մասիսի Խմբագրէն համայն Ազգին ծանօթ են այն Անճիները: Ուստի յիշեալ Խմբագրին իւր կողմէն յառաջ բերած *հետեւեթիւնը* ծախսաւորութեամբ ծաղրութիւն ուրիշ բանի չի ծառայեր:

Նոյնպէս քիչ մը վարը ըսելը քե' «որուն (այսինքն Վարչութեան) անշուշտ կը դիմէին երէ Սահմանադրական խումբ մը եղած ըլլային, փոխանակ այս ընթացքը բռնելու»: Հիմա ամառային եղանակ է, բող Պ. Կ. Ս. Իսթիսեանը Մասիս լեռան ստորոտը գովանալով մը խորունկ քնննայ որչափ որ կ'ուզէ, է. յետոյ արքննալով հարցունէ Բաղաբական ժողովին քե' այս տեսակը չի տպուէին առաջ անոր մէջ ամփոփուած խնդիրներն իր դատաստանին յանձնուած էր, է. ետքը ինչ բաներէ ստիպեալ ասանկ հրատարակութիւն մը 'ի յայտ էլաւ. է. կամ քե' իւր յիշած լրագրին մէջ տպուէլուն պատճառն ինչ էր...: Ասոնք կրնայ ստուգապէս տեղեկանալ յիշեալ Պաշտօնական խմբագիրը, բայց ինչպէս ըսինք, հիմա չէ, այլ Դեկտեմբեր ամսուն մէջ:

Կաղաքէմք Մեծարգոյ Խմբագիր, մեր այս արդարացի գանգատներուն ջեր պատուական օրագրին մէկ երկու հջերը գոնէք, որպէս զի արդարութեան ճայնը իւր տեղը հասնի:

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ Ք

— Մասիս Մասիս, երուսաղէմէն եկած Բ. Բողոքագիրը ուշամտութեամբ անգամ մըն ալ կարլա, է. անոր վրայ ուղիղ դատողութիւն ըրէ. զի այս վերջին բռնովը անոր խօսքերէն հանած հետեւութիւններդ սխալ, է. այն հետեւութիւններդ վրայ ըրած տրամաբանութիւններդ ըստ մեզ յա-

մենայնի հակառակ կ'երեւին յիշեալ Բողոքագիրն ետեւն ուղղուն է. իմաստին:

Եւ յիշեալ այս մասին սա ալ կը խորհիմք քե' դու երուսաղէմի Յարգելի Միաբանութեան դէմ (ծածկեալ) մասնաւոր ատելութիւն մը ունենալու էս, որ անցեալներն ալ Դ. Սահակ վարդապետին մէկ արդարացուցման նամակը, որ ըստ խնդրոյ քո ուղղեալ էր առ քեզ 'ի հրատարակութիւն' վաւրն 'ի շինութիւն գալթակղեալ սրտերու դու փոխանակ գայն հրատարակելու, էլար անոր վրայ քու կողմէդ իմաստակաբանութիւններ ըրիր:

Արդ ո՞վ 'ի մարդկանէ վառաւորութիւն ցանկացող Մասիս, ինչո՞ւ կ'ըսեմք այն ատեն սոյն նամակը չի հրատարակելով, է. ստոր պէս անոր ալ ազնիւ ոգին է. իմաստը փոխելով ուզած կողմդ քաշեցիր . . . :

Սակայն փոյք չէ, Նամակն ալ, Բողոքագիրն ալ ու Մասիսն ալ կեցած են, Աստուծով օր մը հրապարակու կը բաղդատեմք:

— Ամսոյս 24ին Հինգշաբթի օրը մեր Սոսէի Մարկոսին ձեռքը Միւնաթիին մէկ քերքը տեսանք որ դրանս առջին կեցած կը կարդար: Հետաքրքրութեամբ մը առինք ձեռքէն ու մէջը նայեցանք որ, Մայր եկեղեցոյ Առագերեց Արժանապատիւ Տ. Գեորգ Բահանային վրայօք Միւնաթի ըլլալիքը ի նախատանօք յօդուած մըն է գրեր: Է. անոր վերջերը գմեզ «սէֆիլ» անուանելով' մեր գրութիւններուն պատասխան տալը իրթիքեալ ջըներ եղեր:

Տեսնիր մի եղած բանը: Հիմա ինչ պիտի ընես ու իմ խեղճ Արեւելեանս, . . . 'ի հարկէ գալ անգամ նոր շրջանիդ' նոր բարեւ մը տալու էս Մեծապատիւ Միւնաթի Չէլչէպիին, չէ քե' քեզի' այլ յանիրաւի նախատուած յիշեալ բարեւեր Բահանային համար:

— Մեղուն (չիյտեմ որ բռնոյն մէջ) Հանելուկ մը գրած է եղեր, իր քղրակիցներէն մէկն ալ լուծելով մեզի է խրկեր որ հրատարակեմք:

Ահա լուծման նամակը:

«Արգոյ խմբագիր»

«Մեղուն հանդիսին այս աւուր թուոյն վերջը դրուած խնդիրն հանելուկը վերէն 'ի վար, գլխէն մինչեւ ոտքերուն ծայրը լուծած ըլլանիս հրապարակու կը ծանուցանեմք»:

Կ. Պոլիս 27 Յունիս 1864. Թղթակիցներէն մէկը:

Խմբագիր-Տնօրէն

Մ. Գ. ՏԵՅԻՐՄԵՆՅԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ԳԻՒՐԳՅԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՁԻՆԱՆՅԱՆ